

Kasteel Eerde en de familie van Pallandt Harry Woertink

Kasteel Eerde

Het fraaie kasteel, met zijn beroemde 'hangende trap' (die zonder ondersteuning in een wijde boog begane grond en eerste verdieping verbindt) en fraaie feestzaal met gobelins, is in gebruik als Internationale School. Om die reden is het niet mogelijk voor bezoekers om het kasteel van binnen te bekijken. Behalve vandaag, zaterdag 1 oktober 2005, tijdens een excursie georganiseerd door de HKO.

Eerst even een uitstapje over het interieur. Behalve de gobelins is in de grote zaal boven de schouw een portret te zien van Baron Johan Werner van Pallandt, de stichter van het huidige kasteel. Het vloertapijt is een kopie van een vroeger kleed.

In de eetkamer van het kasteel een (ingebouwde) zilverkast die zeldzaam is en waarvoor af en toe kunsthistorici het kasteel speciaal met een bezoek vereren. Verder hangt hier een portret van Andries van Pallandt, die in 1803 Zuid-Afrika werd uitgezet na een artikel in 's Lands drukpers waar hij kritiek uitte over de manier waarop de inheemse bevolking toen behandeld werd. Tussen de ramen hangt een zeldzame spiegel met origineel glas. Het behang van de tegenwoordige directeurskamer bestaat uit gordijnen uit de zaal waarin een gouddraad is verwerkt.

In het souterrain bevindt zich de keuken en de eetgelegenheid van de leerlingen van de school. Boven zijn nog oorspronkelijke kabinetten met elk een open haard. Ook de tussenliggende schoolbibliotheek heeft een open haard. Op zolder bevindt zich het uurwerk van de klok die buiten zichtbaar is in de boog en nog een hand opwindsysteem heeft. Ook is hier een katrolwiel te zien boven een van de ramen.

Buiten bij de ingang van het kasteel geven Romeinse cijfers het bouwjaar 1715 aan. De middenpartij is versierd met de wapens van Van Pallandt (de stichter) (zwart met goud-geel) en zijn echtgenote Van Baer (rood met goud-geel).

Er is niet veel bekend over de bouw van het huis Eerde met de vier schoorstenen en oorspronkelijke (zak)goten. De bouw wordt vermoedelijk toegeschreven aan Lubbert Hage uit het Duitse Kielhausen.

Het rechter bouwhuis werd gebruikt als stal voor koeien en varkens. Onder de doorloop is nog de haard te zien waar het varkensvoer werd gekookt. Het andere bouwhuis werd gebruikt voor de behuizing van de knechten, ook was daar de bakkerij en de timmerman's werkplaats. De tegenwoordige Amaliaschuur was vroeger de melkstal waaruit de koeien naar de Broeklanden konden. Nu is de schuur als woning in gebruik door de dochter van baron van Pallandt, Erin Oudshoorn-van Pallandt.

De oorspronkelijke eenvoudige ophaalbrug is in 1854 vervangen door een monumentale gemetselde boogbrug. De laatste zorgvuldige restauratie van het kasteel, de bouwhuizen, muren, bruggen en grachten werd uitgevoerd tussen 1970 en 1979. Sindsdien wordt ook de waterhoogte in de kasteelgrachten kunstmatig op peil gehouden met grondwater. Het water uit de Regge werd hiervoor niet geschikt bevonden. De raampjes met luiken aan de achterkant van het kasteel zijn na de restauratie verdwenen en hebben plaats gemaakt voor de oorspronkelijke kleine raampjes. Het Boshuis buiten de gracht werd afgebroken en maakte plaats voor de huidige parkeerplaats.

Oranjerie

De zwaar vervallen oranjerie van kasteel Eerde werd in 1997 geheel gerestaureerd en geschikt gemaakt als leslokaal kunstzinnige vorming van de internationale school. Van oorsprong diende de oranjerie als vorstvrije plaats voor het overwinteren van niet winterharde kuitplanten die zomers een plekje kregen in de tuin of het voorplein. Halverwege de negentiende eeuw was het mode om exotische planten uit zuidelijke landen in de tuinen van de Hollandse buitenplaatsen toe te passen. De oranjerie is recht op het zuiden gelegen en heeft dubbele muren voor een goede isolatie. Bij de restauratie werd kaf van boekweitzaad in de tussenruimte tussen plafond en dak gevonden. De spouwmuren waren met gedroogd mos geïsoleerd. Aan de zijgevel bevinden zich de hoge dubbele deuren, waardoor de kuitplanten naar binnen en buiten kunnen.

Tegelijk met de restauratie van de oranjerie werd een herstelplan voor de bijbehorende verdiepte tuin uitgevoerd. Men heeft zich daarbij gebaseerd op foto's uit de periode 1922-1926. Toen was sprake van een bloementuin. De heesterborders rondom de verdiepte tuin zijn opnieuw ingeplant. Binnen de gracht ligt ook de voormalige boomgaard-moestuin. Hier werden in kassen en diepe bakken druiven, vijgen en zelfs ananas verbouwd. Nu is de tuin geheel als boomgaard ingeplant met oude fruitrassen. Tot het landgoed behoort verder nog een ijskelder en een grafkelder.

Eerde van roofridderslot tot middelpunt voor padvindders

Johan Werner van Pallandt liet het huidige huis herbouwen tot een statige edelmanswoning, met grachten en bouwhuizen. Ook het landgoed werd door hem verfraaid en vergroot en de havezate Eerde groeide uit tot een landgoed van 1667 ha met ruim twintig boerderijen. Rond 1900 was het bezit in handen van Rudolf Theodorus van Pallandt, lid van de Provinciale Staten van Overijssel en van de Eerste Kamer der Staten Generaal. Toen hij in 1913 onverwacht, ongehuwd en kinderloos stierf, bleek hij bij zijn testament het landgoed vermaakt te hebben aan een jonge neef: Philip Dirk van Pallandt, die opgegroeid was op het landgoed Duinrell in Wassenaar.

Tot de nalatenschap behoorden onder andere ook de huidige boswachterij Ommen en het landgoed Het Laar. Vanaf het begin stond bij van Pallandt vast om zijn landgoed een andere bestemming te geven. Zijn contacten met de Theosofische Vereniging leidden tot de oprichting van een Pythagoraschool in Huize Henan aan de Hammerweg en een gedeelte in Huize Het Laar.

Philip Dirk van Pallandt (1889-1979) stelde zijn grondbezit ook open voor de Padvinderij. Op Eerde kwamen kampeerterreinen en een trainingscentrum voor Scouting Nederland, genaamd Gilwell Ada's Hoeve aan de aan de Zwolseweg. Ook kampeerden vanaf 1919 leden van de praktisch idealisten associatie (PIA) op een terrein aan de Vecht tussen Zeesse en Junne.

Natuurmonumenten

In 1965 werd landgoed Eerde inclusief het Eerder Achterbroek ondergebracht in een NV, later in een BV. Natuurmonumenten verkreeg toen 51% van de aandelen en het beheer van het landgoed. In 1982 werden ook de andere aandelen overgedragen. Sindsdien heeft de Vereniging gedaan wat ook Philip van Pallandt deed. Deze namelijk heeft vanaf het begin ernaar gestreefd het landschap ongerept te houden.

In het park rond kasteel Eerde zijn 25 lanen. Waar eens een lange eikenlaan was, waren in 1999 nog maar sporadisch eiken te vinden. Natuurmonumenten heeft deze laatste eiken gekapt en vervangen door nieuwe eiken. Zo gaat de laan weer één geheel vormen van bomen van gelijke leeftijd en is de prachtige eikenlaan van weleer in ere hersteld. Natuurmonumenten hanteert voor het herstel van de lanen op Eerde een 75-jarenplan. Elke tien jaar worden enkele lanen gekapt en opnieuw ingeplant. Zo blijft het complete lanenpatroon in stand en gezond.

Op de esgronden van het landgoed verrees in 1929 een door architect Ir. H. Sangster ontworpen landhuis 'de Esch' in de stijl van de Amerikaanse architect Frank Lloyd Wright en is evenals de Amaliaschuur eigendom van de familie Van Pallandt. Het aan de omgeving aangepaste landhuis wordt bewoond door de dochter Irthe André de la Porte-van Pallandt.

Ster in het Oosten

In 1923 werd door baron van Pallandt het kasteel met de bijbehorende bossen, heide en akkers overgedragen aan de Orde van de Ster in het Oosten met Krishnamurti als voorzitter van de in het leven geroepen Eerde stichting. De Besthemerberg zou een Geestelijk Wereldcentrum moeten worden.

Kees van der Leeuwen heeft in die jaren bemoeienis met vele bouw en verbouw initiatieven waarvoor hij vanaf mei 1925 steeds van der Vlucht als architect voordraagt. Zo zou het architectenbureau J.A. Brinkman & L.C. van der Vlucht niet alleen de opdrachten krijgen voor diverse werken van de Rotterdamse firma Van Nelle, maar ook via de contacten van de familie

Van der Leeuw. Direct na het Sterkamp van 1926 is het kasteel met bijgebouwen aangepast als administratie van de Orde met woongelegenheden voor de functionarissen. In het kasteel komt een moderne keuken in het souterrain met spijzenlift naar de hoofdvertrekken, moderne sanitair en een centrale verwarmingsinstallatie. De twee bijgebouwen die de zijwanden vormen van het symmetrische voorplein worden verbouwd en ingedeeld met 20 zitslaapkamers en enkele badkamers. De gevels aan de kant van het plein blijven geheel in tact terwijl de zijde aan de tuin, die op de zon is georiënteerd een facelift ondergaat en over 2 lagen van grote stalen puien met speciaal UV licht doorlatend glas wordt voorzien.

De Orde van de Ster deed behalve het organiseren van de jaarlijkse Sterkampen ook andere dingen. Daarbij werd samengewerkt met de Edith-stichting, genoemd naar Van Pallandt's moeder. De stichting richtte zich op projecten voor de bevolking in Ommen. Als eerste was dat de oprichting van een kleuterschool de Edithschool aan de Koesteeg. Met de bouw van tien rietgedekte woningen aan het Edith-Hof, toen bestemd voor gezinnen met lage inkomens zorgde Van Pallandt voor de eerste sociale woningbouw in Ommen.

Bezit weer terug

Van Pallandt trouwde in 1928 met Willy Voorwijk. Krishnamurti had toen al voorgesteld om het bezit van Eerde aan hem terug te geven. In 1931 ging het kasteel en het landgoed bij notariële akte aan Van Pallandt terug. Hij vergoedde de verbouwingen die op het kasteel waren doorgevoerd. Al snel had Van Pallandt een nieuwe bestemming voor het kasteel. Hij verhuurde het kasteel aan het Internationaal Genootschap der Vrienden, de Quakers. De bossen tussen de weg Ommen-Den Ham en de spoorlijn werden verkocht aan Staatsbosbeheer. De gemeente Ommen werd in 1932 eigenaar van Huize Het Laar en het Laarbos. Bezittingen buiten de landgoederen zoals de Koeksebelt aan de Zwolseweg, Stekkenkamp aan de Zeesserweg, Huize Hei en Dennen en Huize Henan aan de Hammerweg werden eveneens afgestoten.

Quakerschool Eerde

Op 4 april 1934 werd op het landgoed Eerde door Nederlandse Quakers een lagere en middelbare school met internaat begonnen. Kasteel en bijgebouwen waren ter beschikking gesteld door eigenaar Ph. D. baron van Pallandt. De Quakers wilden Duits-Joodse kinderen die voor het fascisme moesten vluchten onderwijs en onderdak geven. Het onderwijs was gebaseerd op Quakeridealen waarbij de ontplooiing van het kind door muziek, sport en praktisch werk net zo belangrijk was als de leerstof. Tot de sluiting door de bezetter in 1943 werd de school door honderden leerlingen bezocht. In 1939 kwam er een landbouwschool bij om na de opleiding de emigratie te vergemakkelijken. In 1946 werd de landbouwschool (boerderij Kraaijeveld) weer gesloten. In het begin werd er op de landbouwschool gewerkt zonder lesrooster. Er werden wandelingen gemaakt door de bossen en langs het land. Dat waren de mooiste lessen die we ooit gehad hebben, was een reactie van een leerling.

Na de oorlog heropende de school en werd vooral door Nederlandse en Engelstalige leerlingen bezocht. Ruimtegebrek dwong de lagere school afdeling in 1950 te verhuizen naar Huize Vilsteren. Het huurcontract van Eerde eindigde in 1959 en de school verhuisde naar Beverweerd in de provincie Utrecht. Daar is het Quakeronderwijs tot 1971 voortgezet.

Internationale school

Nu is de school op Eerde sinds 1997 onderdeel van onderwijsorganisatie Landstede. Honderdtwintig studenten en dertig docenten maken gebruik van zogenaamde draadloze tablets en scoort hoog met deze moderne techniek in een monumentaal gebouw. Bijzonder is het zeker in kasteel Eerde. Er komt geen snoer aan te pas. En dat is nu juist één van de redenen waarom de International School Eerde twee jaar geleden met het draadloze netwerk en de tablets begon. In het kasteel kunnen geen draden in de muren of in de plinten weg gewerkt worden zoals in een modern gebouw. Studenten kunnen overal in en rondom het kasteel met hun computer op het netwerk. Behalve in het zwembad natuurlijk.

Alle vakken staan in de computer en zelfs het lesprogramma voor het hele jaar, waardoor studenten naar wens ook in het voren kunnen werken. Doordat alle studenten en docenten dezelfde computers hebben is het systeem goed te onderhouden. Wanneer een computer stuk is, kan binnen vijf minuten de harde schijf vervangen worden. De computers hebben

dvd-spelers en branders waarmee de back-ups gemaakt kunnen worden. Wanneer de studenten hun huiswerk moeten inleveren dan is die informatie veilig opgeslagen op een externe harde schijf.

International Boarding School Eerde is de naam van de school. Naast de boarding school is er ook een dagschool. Eerde biedt zowel basisonderwijs als voortgezet onderwijs. Doelstelling is om met een stimulerende omgeving de basis te leggen voor een internationale carrière. In de veilige woonomgeving van het kasteel staat de student centraal en is de voertaal Engels. Door kleine klassen kan het lesprogramma flexibel worden afgestemd op de behoeften van de leerling.

Naast klassikale lessen wordt er op Eerde veel aandacht besteed aan individuele begeleiding, zelfstudie en projectmatig werken. Verder zijn er speciale onderwijsprogramma's voor kinderen met leerproblemen zoals hoogbegaafdheid of dyslexie. Eerde is de enige internationale school in Nederland waar kinderen leren én wonen; studenten kunnen in het internaat op de campus verblijven.

Tweede Wereldoorlog

Zoals gezegd begon de school in 1934. Eind 1935 waren er al bijna 100 leerlingen, waarvan 13 Nederlands en 3 Brits. Van 1935 begonnen ook Engelse leerlingen de school te bezoeken. Maar het aantal Duitse kinderen bleef ver in de meerderheid en zou vanwege de verslechterende situatie voor joodse kinderen en van politieke vervolgingen in Duitsland alleen maar toenemen. Eind 1940 waren er tussen de 60 en 70 leerlingen. Met Kerst 1940/1941 bleven 30 kinderen op Eerde omdat ze geen huis meer hadden. In de gemeente Ommen stonden 54 joden geregistreerd. 22 van hen waren afkomstig van de Quakerschool. Joodse kinderen mochten geen scholen meer bezoeken. Daarom werden de 18 joodse kinderen geconcentreerd in villa de Esch. Onderduiken of blijven was toen de vraag.

Niet ver van het kasteel staat aan de Steile Oever het huis het Weversnest die toen door Adrie Knappert uit Den Haag werd gehuurd van Van Pallandt. Hier werden 7 joodse kinderen ondergebracht. Van de 18 kinderen doken er 4 onder, werd 1 op zijn vlucht gepakt en voegden zich 4 bij familie in Amsterdam. Drie werden bij razzia's opgepakt, 1 meldde zich met zijn familie in Westerbork. De overige 9 bleven op de Esch. Op 30 maart 1943 kregen de joodse kinderen op de Esch te horen dat Overijssel jodenvrij gemaakt werd en dat zij zich in Vught moesten melden. Geen van de 9 leerlingen overleefden de werk- en vernietigingskampen.

Monument

Op 28 mei 1999 werd op de westelijke oever van de gracht een klein monument geplaatst. Het monument, een gedenksteen bevat de namen van de 14 leerlingen die omkwamen in de Tweede Wereld Oorlog.

Met dank aan mevrouw E.Oudshoorn-van Pallandt